

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій

**Проблеми застосування практики Європейського суду з прав
людини у кримінальному судочинстві**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до семінарських занять для підготовки магістрів
за спеціальністю 081 «Право»

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри
кримінального права та правосуддя
Протокол № 2 від 1.09. 2017 року

Проблеми застосування практики Європейського суду з прав людини у кримінальному судочинстві. Методичні вказівки до семінарських занять для підготовки магістрів за спеціальністю 081 «Право» / Укл.: Коломієць Н.В. – Чернігів: Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій Чернігівського національного технологічного університету. – 2017. – 21с.

Укладач: Коломієць Наталія Володимирівна, доцент кафедри кримінального права та правосуддя ЧНТУ, к.ю.н., доцент.

Відповідальний за випуск: Головка Михайло Борисович, завідувач кафедри кримінального права та правосуддя, кандидат юридичних наук, доцент.

Рецензент: Селецький Олексій Вікторович, кандидат юридичних наук, доцент, в.о. декана юридичного факультету Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій Чернігівського національного технологічного університету.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1 ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «Проблеми застосування практики Європейського суду з прав людини у кримінальному судочинстві».....	4
1.1 Тематичний план навчальної дисципліни «Проблеми застосування практики Європейського суду з прав людини у кримінальному судочинстві ».....	4
1.2 Структура навчальної дисципліни	9
1.3.Методи поточного та підсумкового атестаційного контролю	10
2 ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	11
2.1 Тема 1. Правові підстави застосування Конвенції та рішень ЄСПЛ при здійсненні правосуддя	11
2.2 Тема 2. Застосування практики ЄСПЛ при тлумаченні загальних положень та принципів судочинства	12
2.3 Тема 3. Основні концепції статті 3 Конвенції	13
2.4 Тема 4. Основні принципи права на свободу у Конвенції	14
2.5 Тема 5 Підстави, що можуть виправдати тримання під вартою	15
2.6 Тема 6 Основні концепції, що визначають зміст, спрямованість та можливість застосування статті 6 Конвенції.....	16
2.7 Тема 7 Головні елементи справедливого судового розгляду та презумпція невинуватості.....	17
2.8 Тема 8 Гарантії обвинуваченого у кримінальному злочині.....	18
ДОДАТКИ.....	19
Додаток А – Орієнтовний перелік питань на залік	19

ПЕРЕДМОВА

Вивчення курсу «**Проблеми застосування практики Європейського суду з прав людини у кримінальному судочинстві**» є складовою професійної підготовки судово-прокурорських працівників, мета якої – ознайомлення студентів з прецедентною практикою Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Окрім її засвоєння студенти повинні набути знання та навички про методи застосування положень Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ) у судовій діяльності, засвоїти невідповідності національного законодавства та правозастосовної практики європейським стандартам, що вже знайшло своє відображення в низці рішень ЄСПЛ проти України.

Належне вивчення курсу дає комплексне уявлення про правову природу рішень Європейського суду з прав людини, порядок їх виконання, юридичну силу висновків, які вони містять, формує аналітичні здібності, а також гуманістичну складову його праворозуміння та правосвідомості, розширює його уявлення про європейські стандарти у сфері прав людини тощо.

За підсумками навчання студент повинен знати: про місце у правовій системі України Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, принципи тлумачення її положень Європейським судом з прав людини, юридична сила і виконання рішень Європейського суду, загальні питання процедури звернення до Суду і провадження в ньому.

Формою контролю знань студентів є складання заліку.

1 ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ»

Тематичний план навчальної дисципліни «Проблеми застосування практики Європейського суду з прав людини у кримінальному судочинстві»

Змістовий модуль 1. Правові засади захисту прав людини та основоположних свобод у Європейському суді з прав людини

Тема 1. Організаційна структура Європейського суду з прав людини та процедура розгляду справ

Історія створення контрольних органів Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Регламент Європейського суду з прав людини. Структура Європейського суду з прав людини. Судді Європейського суду з прав людини. Секретаріат Європейського суду з прав

людини. Організація і робота Європейського суду з прав людини. Загальні положення провадження в Європейському суді з прав людини. Порушення провадження. Повноваження судді-доповідача. Вирішення питання щодо прийнятності скарги. Порядок провадження після вирішення питання щодо прийнятності скарги. Судові слухання. Провадження у Великій палаті. Постанови Європейського суду з прав людини. Консультативні висновки Європейського суду з прав людини.

Тема 2. Місце ЄКПЛ у правовій системі України та принципи її тлумачення

Історія Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Протоколи до Конвенції. Нормативно-правові підстави застосування Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини в Україні. Юридична сила положень Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини. Принципи тлумачення Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: принцип врегулювання цілей Конвенції як міжнародного договору; принцип реальності та ефективності прав; принцип динамічного та гнучкого підходу; відсутність територіальних обмежень; принцип пропорційності; автономність тлумачення.

Тема 3. Правові підстави застосування Конвенції та рішень ЄСПЛ при здійсненні правосуддя

Ратифікація Конвенції, Першого протоколу та Протоколів № 2, 4, 7 та 11 на підставі Закону України № 475/97-ВР. Набрання чинності для України Конвенції, Першого протоколу та Протоколів № 2, 4, 7 та 11. Ратифікація Протоколу № 13 на підставі Закону України № 318-IV від 28.11.2002. Ратифікація Протоколу № 14 на підставі Закону України № 3435-IV від 09.02.2006. Зміна назви Конвенції (в українському перекладі) на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законів України» № 3436-IV. Прийняття Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» № 3477-IV.

Тема 4. Застосування практики ЄСПЛ при тлумаченні загальних положень та принципів судочинства

Принцип верховенства права. Підходи до розуміння принципу верховенства права у науковій літературі. Взаємозв'язок принципу верховенства права і справедливого судового розгляду. Окремі елементи принципу верховенства права у рішеннях ЄСПЛ. Принцип законності. Тлумачення терміну «закон». Принцип рівності. Процесуальна рівність. Принцип змагальності. Принцип гласності і відкритості.

Змістовий модуль 2. Права, що підлягають захисту за статтею 2-3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод

Тема 5. Сфера застосування статті 2 Конвенції

Усі випадки насильницької смерті чи зникнення особи. Розслідування обставин смерті та зберігання матеріалів такого розслідування. Планування та проведення операцій із застосуванням сили. Виключно необхідне застосування сили. Застосування зброї та спецзасобів. Смерть під час військової служби. Надзвичайні ситуації, бойові дії, військові навчання. Загроза для життя у разі вислання (депортації, екстрадиції). Безпечність спорудження та експлуатації об'єктів. Компенсація у зв'язку зі смертю (зникненням).

Тема 6. Основні концепції статті 3 Конвенції

Класифікація поганого поведження. Катування. Нелюдське поведження. Принизливе поведження. Сфера застосування статті 3 Конвенції. Сполучення з іншими статтями Конвенції. Доведення поганого поведження у Європейському суді. Розслідування заяв про катування або погане поведження. Обов'язок ефективного розслідування. Основні цілі розслідування. Критерії ефективності розслідування жорсткого поведження: незалежність і неупередженість; ретельність; невідкладність; компетентність; залучення потерпілого і контроль громадськості. Форми розслідування і покарання. Органи розслідування. Процедура розслідування. Види покарань.

Тема 7. Практика застосування у слідчій діяльності положень ст. 3 ЄКПЛ «Заборона катувань»

Сфера застосування ст. 3 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: випадки перебування особи під контролем держави (усі питання перебування під вартою та/або під контролем державних органів; очікування покарання; затримання осіб, які мають серйозні фізичні вади; примусові заходи медичного характеру; вислання, депортація, екстрадиція); розслідування як фактів, так і скарг на погане поведження; компенсація у зв'язку з поганим поведженням; загроза поганого поведження; застосування спецзасобів та зброї; застосування сили, планування та проведення операцій із застосування сили; надзвичайні ситуації, надзвичайний стан; надання медичної допомоги; зараження смертельною хворобою; зберігання медичної документації; поведження з особами, які мають психічні розлади; примусове годування; торгівля людьми, кабала, сексуальне рабство.

Абсолютна заборона жорсткого поведження. Види поведження: катування (поведження найвищого рівня жорстокості), нелюдське

поводження, поведження, що принижує гідність. Критерії оцінювання певного поведження. Відмінність між видами забороненого поведження.

Змістовий модуль 3. Права, що підлягають захисту за статтею 5-6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод

Тема 8. Основні принципи права на свободу у Конвенції

Сфера застосування ст. 5 ЄКПЛ. Види обмеження свободи, які передбачені в п. 1 ст. 5. Арешт і затримання. Законність затримання. Негайність інформування про підстави затримання. Процесуальні гарантії особам, свобода яких обмежена. Право постати перед судовим органом особисто. Обов'язковий судовий контроль за обмеженням свободи.

Підстави для відмови у досудовому звільненні осіб, яка тримаються під вартою. Тривалість тримання під вартою. Розумний строк досудового тримання під вартою. Право бути негайно поінформованим про обвинувачення зрозумілою мовою. Доступ до суду особи, свобода або особиста недоторканність якої обмежуються. Право на відшкодування шкоди, завданої незаконним арештом або затриманням.

Тема 9. Умови позбавлення свободи (пункт 1 статті 5 Конвенції)

Перелік випадків, за яких дозволяється законне ув'язнення (підпункт 1а), законні арешт і затримання (підпункти 1b-1f). Законне ув'язнення. Законний арешт. Затримання неповнолітнього на підставі законного рішення. Законне затримання з точки зору як матеріального, так і процесуального права.

Тема 10. Підстави, що можуть виправдати тримання під вартою

Рішення про взяття під варту. Межі повноважень судді під час розгляду питання про тримання під вартою. Дотримання загальних принципів. Не відповідність вимогам захисту права на свободу, зокрема, статті 5 Конвенції.. Фактичні підстави для підозри. Розумна підозра. Визначення ризиків, які можуть обґрунтувати тримання під вартою

Тема 11. Практика застосування у прокурорсько-слідчій діяльності ст. 7 ЄКПЛ «Ніякого покарання без закону»

Передбаченість юридичних наслідків вчинення правопорушення. Притягнення до юридичної відповідальності. Кримінальна відповідальність. Ознаки злочину чи іншого правопорушення.

Відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації (ст. 15).

Тема 12. Основні концепції, що визначають зміст, спрямованість та можливість застосування статті 6 Конвенції

Сфера дії статті 6 Конвенції Поняття прав і обов'язків цивільного характеру. Кримінальне обвинувачення.

Право на незалежний і безсторонній суд, встановлений законом. Умови незалежності та безсторонності. Заборона відмови в правосудді. Доступність правосуддя. Публічний розгляд справи. Додержання вимоги публічності.. Поведінка заявників і компетентних органів. Важливість справи для конкретної особи. Справи, що підлягають якнайшвидшому розгляду. Нерозглянуті справи. Зобов'язання держави організувати належне відправлення правосуддя. Приклади порушень «розумного строку». Право не давати свідчення проти себе самого. Процесуальні гарантії учасників провадження. право бути негайно й детально поінформованим зрозумілою мовою. Вимога забезпечення рівного процесуального становища осіб, які беруть участь у справі. Змагальність сторін у процесі. Законність одержання доказів. Право мати достатньо часу і можливостей для підготовки свого захисту; право захищати себе особисто або використовувати правову допомогу захисника, обраного на власний розсуд; право допитувати свідків; право на безоплатний переклад.

Вмотивованість рішень національного суду. Порядок і фактична можливість оскарження судового рішення.

Тема 13. Головні елементи справедливого судового розгляду та презумпція невинуватості

Гарантії справедливого розгляду суду. Рівність сторін. Суд «незалежний» та «безсторонній». Публічний розгляд справи. Право на розумний строк у судовому розгляді. «Розумний строк». Критерії «розумного строку». Складність справи. Презумпція невинуватості. Привілей проти самообвинувачення.

Змістовий модуль 4. Реалізація прав обвинуваченого через рішення Європейського суду

Тема 14. Гарантії обвинуваченого у кримінальному злочині

Право обвинуваченого бути поінформованим про характер і причину обвинувачення проти нього (стаття 6 § 3(a)). Право мати достатньо часу і можливостей для підготовки свого захисту (стаття 6 § 3(b)). Право захищати себе особисто та користуватися допомогою захисника (стаття 6 § 3(c)). Право допитувати свідків та вимагати їхнього допиту (стаття 6 § 3(d)). Право на безоплатну допомогу перекладача. Допустимість доказів.

Тема 15. Національні механізми захисту порушених прав як передумова звернення до Європейського суду з прав людини

Загальні положення національної системи захисту прав осіб. Суб'єкти, що здійснюють захист прав, свобод та інтересів осіб. Правило вичерпання всіх національних способів захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів.

Тема 16. Процедура виконання рішень ЄСПЛ в кримінальних справах

Особливості процедури виконання рішень в кримінальних справах. Справедлива сатисфакція. Обовязкова сила судових рішень та їх виконання. Індивідуальні заходи щодо держав Сторін Конвенції. Загальні заходи. Виконання рішень. Особливості виконання рішень ЄСПЛ в Україні.

1.2. Структура навчальної дисципліни

Таблиця 1.1 – Розподіл обсягу годин дисципліни за темами і формами вивчення.

№ пп	Найменування розділів і тем	Лекції	Семінар	Самостійн.
Змістовий модуль 1. Правові засади захисту прав людини та основоположних свобод у Європейському суді з прав людини				
1	Організаційна структура Європейського суду з прав людини та процедура розгляду справ			10
2	Місце ЄКПЛ у правовій системі України та принципи її тлумачення			10
3	Правові підстави застосування Конвенції та рішень ЄСПЛ при здійсненні правосуддя	2	2	
4	Застосування практики ЄСПЛ при тлумаченні загальних положень та принципів судочинства	4	4	
	Разом за змістовим модулем	6	6	20
Змістовий модуль 2. Права, що підлягають захисту за статтю 2-3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.				
5	Сфера застосування статті 2 Конвенції			10
6	Основні концепції статті 3 Конвенції	4	4	
7	Практика застосування у судовій діяльності положень ст. 3 ЄКПЛ «Заборона катувань»			10
	Разом за змістовим модулем 2	4	4	20
Змістовий модуль 3. Права, що підлягають захисту за статтю 5-6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод				
8	Основні принципи права на свободу у Конвенції	2	2	
9	Умови позбавлення свободи (пункт 1 статті 5 Конвенції)			10

10	Підстави, що можуть виправдати тримання під вартою	2	2	
11	Практика застосування у прокурорсько-слідчій діяльності ст. 7 ЄКПЛ «Ніякого покарання без закону»			10
12	Основні концепції, що визначають зміст, спрямованість та можливість застосування статті 6 Конвенції	2	2	
13	Головні елементи справедливого судового розгляду та презумпція невинуватості	2	2	
	Разом за змістовим модулем 3	8	8	20
Змістовий модуль 4. Реалізація прав обвинуваченого через рішення Європейського суду				
14	Гарантії обвинуваченого у кримінальному злочині	2	2	
15	Національні механізми захисту порушених прав як передумова звернення до Європейського суду з прав людини			10
16	Процедура виконання рішень ЄСПЛ в кримінальних справах			10
	Разом за змістовим модулем 4	2	2	20
	Усього годин за дисципліну:	20	20	80

1.3 Методи поточного та підсумкового атестаційного контролю з навчальної дисципліни «Проблеми застосування практики Європейського суду з прав людини у кримінальному судочинстві»

Для визначення рівня засвоєння студентами навчального матеріалу використовуються такі методи оцінювання знань:

- поточне тестування після вивчення кожної теми;
- поточне тестування після вивчення кожного змістового модуля;
- оцінка за самостійну роботу;
- залік.

Поточний контроль проводиться шляхом спілкування із студентами під час лекцій, практичних занять та консультацій.

Бали, які набрані студентом під час поточного контролю, дораховуються до модульних оцінок.

В кінці семестру, студент може набрати до 60% підсумкової оцінки за виконання всіх видів робіт, що виконуються протягом семестру і до 40% підсумкової оцінки – на екзамені. Складання заліку є обов'язковим елементом підсумкового контролю знань для студентів, які претендують на оцінку «добре» або «відмінно». Якщо студент виконав всі види робіт протягом семестру (з мінімальними вимогами до знань) та набрав 60% підсумкової оцінки (тобто «задовільно»), то він, за бажанням, може залишити набрану кількість балів як підсумкову оцінку і не складати залік. Повторне складання заліку з метою підвищення позитивної оцінки не дозволяється.

Семестровий контроль за результатами вивчення дисципліни проводиться в останній атестаційний тиждень семестру (сесію) шляхом зваженого додавання результатів модульного контролю та постановки підсумкової оцінки до залікової відомості. За результатами третього модуля

виставляється екзаменаційна оцінка відповідно до шкали оцінювання, що наведена в наступному розділі.

Залікові білети знаходяться в пакеті документів на дисципліну.

Робота на семінарському занятті

Усне опитування - включає в себе опитування за будь-яким питанням, винесеним на семінарське заняття (за вибором викладача), відповідь на питання інших студентів, запитання студентів до інших студентів, відповідей інших студентів, відповідь на питання для повторення (з тем, що було вивчено раніше), відповіді на контрольні питання з теми семінарського заняття.

Оцінюючи відповідь, викладач керується такими критеріями, як: правильність відповідей на питання, повнота і конкретність відповіді, ступінь використання наукових і нормативних джерел, уміння пов'язати теорію з практикою, логіка і аргументованість викладу думок, культура мови.

2. ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

2.1 Тема 1. Правові підстави застосування Конвенції та рішень ЄСПЛ при здійсненні правосуддя

(2 год)

План заняття

1. Передумови прийняття Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.
2. Місце Конвенції про захист прав людини та основних свобод в системі права України.

Теми рефератів:

1. Структура Конвенції та її загальна характеристика.
2. Теоретико-правові, політичні та інші передумови прийняття Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.
3. Порядок формування та структура Європейського суду з прав людини.
4. Юрисдикція Європейського суду з прав людини.
5. Співвідношення міжнародної та європейської систем захисту прав людини.

Література до теми:

1. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950р. та додаткові протоколи, рат. Законом України від 17.07.1997 р. (зміни в назві конвенції згідно Закону України від 09.02.2006р.) // Офіційний вісник України - 2006. - №32. – Ст. 2371.

2. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / Спілка адвокатів України ; Рада Європи ; Міжнародний центр з юридичного захисту прав людини / [О.Л. Жуковська (уклад.і наук.ред.)]. — К. : ЗАТ "Віпол", 2004. — 960с.
3. Європейський суд з прав людини: Організація, діяльність, процес [В.В. Лутковська (відп.ред.), І. Шевчук (упоряд.)]. — К. : Праксіс, 2005. — 166с.
4. Європейський Суд з прав людини: організація, процедура, правила звернення / Міністерство юстиції України. — К. : Видавничий Дім "Ін Юре", 2000. — 16с.

2.2 Тема 2. Застосування практики ЄСПЛ при тлумаченні загальних принципів кримінального судочинства

(4 год)

План заняття

1. Елементи принципу верховенства права у рішеннях ЄСПЛ.
2. Окремі аспекти принципу законності, що викладені в практиці ЄСПЛ.
3. Характеристика принципу рівності в контексті рішень ЄСПЛ.
4. Принцип змагальності учасників кримінального судочинства.
5. Принцип гласності та відкритості.

Теми рефератів:

1. Характеристика загальних засад здійснення кримінального судочинства за законодавством України.
2. Принципи тлумачення Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.
3. Принцип недискримінації при здійсненні прав і свобод в практиці Європейського суду з прав людини.
4. Принцип доступу до судового захисту в практиці Європейського суду з прав людини.
5. Правові засади застосування практики Європейського суду з прав людини в кримінальному судочинстві.

Література до теми:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. // Голос України. – 2012. - № 90 - 91. – 19 травня.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук. - прак. ком.: у 2 т. / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – Т.1. – 768с.

3. Оніщенко Н. Принцип законності: природа та сутність в умовах демократичних змін // Віче. – 2012. – № 12. – С. 3.

4. Бобровник С.В. Законність // Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю.С.Шемшученка. – К.: Юридична думка, 2007. – С. 274.

2.3 Тема 3. Основні концепції статті 3 Конвенції

(4 год.)

План заняття

1. Сфера застосування ст. 3 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
2. Види поводження, забороненого статтею 3 Конвенції.
3. Справи щодо України за статтею 3 Конвенції.
4. Проведення ефективного розслідування.

Теми рефератів

1. Право на життя та смертна кара (проблеми співвідношення).
2. Стаття 3 Конвенції про захист прав і основних свобод людини і практика Європейського Суду з прав людини.
3. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (Страсбург, 4 листопада 1993 р.)
4. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання., затверджена резолюцією 39/46 Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1984 року.
5. Механізми компенсації за незаконне тримання під вартою.

Література до теми:

1. Буткевич В. Особливості з'ясування правового змісту ст. 3 ЄСПЛ та застосування основних стандартів. – В кн.: Європейський суд з прав людини. Судова практика. – С. 850.
2. Маланчук Б.А. Загальні положення та основні засади тлумачення права на заборону катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання. – В кн.: Застосування в Україні Європейських стандартів протидії жорстокому поводженню й безкарності: науково-практичний посібник для суддів / За заг. ред. проф. Маляренка В.Т. – К.: «К.І.С», 2011. – С. 11.
3. Рішення у справі «Вергельський проти України» від 12 березня 2009 року (заява № 19312/06).
4. Рішення у справі «Любов Єфименко проти України» від 25 листопада 2010 року (заява № 75726/01).

5. Рішення у справах «Муравська проти України» від 13 листопада 2008 року (заява № 249/03) і «Мироненко проти України» від 18 лютого 2010 року (заява № 15938/02).
6. Рішення у справі «Кучерук проти України» від 6 вересня 2007 року (заява № 2570/04).

2.4 Тема 4. Основні принципи права захисту на свободу у Конвенції

(2 год)

План заняття

1. Сфера застосування ст. 5 ЄКПЛ.
2. Види обмеження свободи, які передбачені в п. 1 ст. 5 ЄКПЛ.
3. Законність затримання і підстави арешту
4. Гарантії прав особи при позбавленні свободи: доступ до суду та процесуальні гарантії

Теми рефератів:

1. Зміст права на свободу і особисту недоторканність у Загальній декларації прав людини.
2. Стаття 5 Європейської конвенції прав і основних свобод людини: загальна характеристика .
3. Компенсація за незаконний арешт або затримання.
4. Прецедентна практика Ради Європи по статті 5 Європейської конвенції (Рішення у справі «Гарькавий проти України» (Garkavyu v. Ukraine) від 18 лютого 2010 року (заява № 25978/07), пп.70-75. Рішення у справі «Крейдіч проти України» (Kreydich v. Ukraine) від 10 грудня 2009 року (заява № 48495/07), п. 37. Рішення у справі «Ічин та інші проти України» (Ichyn and Others v. Ukraine) від 21 грудня 2010 року (заяви №№ 28189/04 і 28192/04), п. 39.Рішення у справі «Мокалалл проти України» (Mokallal v. Ukraine) від 10 листопада 2011 року (заява № 19246/10).
5. Habeas corpus (пункт 4 статті 5 Конвенції).

Література до теми:

1. Бущенко А.П. Стаття 5 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [Текст]: систематизований дайджест рішень Європейського суду з прав людини / А.П. Бущенко. – Х.: Права людини, 2008. – 432 с.
2. Бущенко А. Застосування статей 3 та 5 Європейської конвенції з прав людини в національній судовій практиці / А. Бущенко. – Х. : Права людини, 2007. – 215 с.
3. Маковей М., Разумков С.А. Европейская конвенция о защите

прав человека и основных свобод. Статья 5: Право на свободу и личную неприкосновенность / М. Маковей, С.А. Разумков. – М., 2002. – 59 с.

4. Застосування Європейської конвенції з прав людини та практики суду в діяльності органів внутрішніх справ України. – К., 2008. – 319 с.

5. Зуєв Р. Європейські стандарти щодо дотримання прав людей органами внутрішніх справ та реалії їх виконання в Україні / Р.Зуєв //Механізм правового регулювання правоохоронної та правозахисної діяльності в умовах формування громадянського суспільства: тези доп. та повідомл. учасників Всеукр. курсант.- студ. наук. конф. Львів, 7 листоп. 2008 р. – Л.: Львів. держ. ун-т внутріш. справ, 2008. – С. 68-70.

6. Назаров В. Право людини на невтручання в її особисте та сімейне життя та його обмеження у кримінальному впровадженні / В. Назаров // Держава і право. – 2009. – Вип. 44. – С. 477-484.

7. Міжнародна Конвенція для захисту усіх осіб від насильницьких зникнень 2006 року http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_154

2.5 Тема 5. Підстави, що можуть виправдати тримання під вартою

(2 год.)

План заняття

1. Підстави для тримання під вартою.
2. Межі повноважень судді під час розгляду питання про тримання під вартою.
3. Предмет судового розгляду.
4. Вимоги щодо пред'явлення «розумної підозри».

Теми рефератів

1. Європейські підходи щодо визначення поняття «кримінальне обвинувачення».
2. Обмеження права на приватне життя в порядку кримінально-процесуальної і оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів.
3. Вплив Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод на національне право України.
4. Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини про поводження з особами, позбавленими волі.
5. Права ув'язнених у контексті міжнародно-правових стандартів: утримання, порівняльна характеристика, припустимі обмеження.

Література до теми

1.Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. // Голос України. – 2012. - № 90 - 91. – 19 травня.

2. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950р. та додаткові протоколи, рат. Законом України від 17.07.1997 р. (зміни в назві конвенції згідно Закону України від 09.02.2006р.) // Офіційний вісник України - 2006. - №32. – Ст. 2371.

3. Рекомендація Res (2006) 13 Комітету Міністрів державам-учасницям щодо застосування тримання під вартою, умов, у яких воно відбувається, і запровадження гарантій від зловживань з Пояснювальною запискою <http://www.khpg.org/index.php?id=1166617725>

2.6 Тема 6. Основні концепції, що визначають зміст, спрямованість та можливість застосування статті 6 Конвенції

(2 год.)

План заняття

1. Сфера дії статті 6 Конвенції.
2. Поняття прав і обов'язків цивільного характеру.
3. «Кримінальне обвинувачення» в розумінні статті 6 Конвенції.
4. Застосування статті 6 до різних етапів кримінального провадження.

Теми рефератів

1. Поняття та механізми вжиття державою заходів загального характеру на забезпечення виконання положень Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.
2. Практика застосування судами Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини в Україні.
3. Реалізація принципу верховенства права в практиці Європейського суду з прав людини.
4. Європейські підходи щодо визначення поняття «кримінальне обвинувачення».
5. Міжнародно-правові стандарти права особи на правову допомогу.

Література до теми:

1. Банчук О. А. Вимоги статті 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод до процедури здійснення судочинства / О. А. Банчук, Р. О. Куйбіда. – К. : ІКЦ Леста, 2005. – 116 с.
2. Сорочкін О., Бурий А., Разік В. Відповідність законодавства України статті 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод.- Львів, 2003.-152с.

3. Шевчук С. В. Європейський суд з прав людини // Міжнародне судочинство / К.М. Вітман, О.І. Мельничук, В.І. Муравйов та ін. ; ОНЮА, За заг. ред. Ю.С. Шемшученка, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України . — К. : Юрид. думка, 2009 . — С.51-101.

2.7 Тема 7. Головні елементи справедливого судового розгляду та презумпція невинуватості

(2 год.)

План заняття

1. Вимоги справедливого судочинства, передбачені статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
 - Рівність сторін та змагальність у судовому процесі.
 - Розгляд справи незалежним та неупередженим судом.
 - Критерії «розумного строку» досудового провадження та судового розгляду справ: складність справи; поведінка заявників і компетентних органів; наслідки, які наступають для конкретної особи у зв'язку з затягуванням строку.
 - Публічність судового розгляду.
2. Європейський підхід до «Презумпції невинуватості».

Теми рефератів

1. Європейські стандарти справедливого судового розгляду кримінальних справ.
2. Розумний строк судового розгляду справ.
3. Незалежність та безсторонність суду: аналіз практики Європейського суду з прав людини.
4. Право на публічний судовий розгляд справи у інтерпретації ЄСПЛ. Доступність суду.

Література до теми:

1. Банчук О. А. Вимоги статті 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод до процедури здійснення судочинства / О. А. Банчук, Р. О. Куйбіда. — К. : ІКЦ Леста, 2005. — 116 с.
2. Іваницький С. О. Право особи на розгляд її справи незалежним і безстороннім судом у світлі рішень Європейського суду з прав людини / С. О. Іваницький // Вісник Верховного Суду України. — 2005. — №12. — С. 21-23.
3. Лукайдес Л. Г. Справедливое судебное разбирательство (комментарий к п.1 ст. 6 Европейской Конвенции о защите прав человека и основных свобод) / Л. Г. Лукайдес // Российская юстиция. — 2004. — № 2. — С. 8-20.
4. Овчаренко О. М. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації: монографія / О. М. Овчаренко. — Х. : Право, 2008. — 304 с.

5. Шевчук С. В. Захист права на додержання розумних строків судового провадження: європейський досвід та українські реалії / С. В. Шевчук // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 8. – С. 31–36.

2.8 Тема 8. Гарантії обвинуваченого у кримінальному злочині

(2 год.)

План заняття

1. Гарантії обвинуваченого у кримінальному злочині.
 - Право обвинуваченого бути проінформованим про характер і причину обвинувачення проти нього (стаття 6 § 3(a)).
 - Право мати достатньо часу і можливостей для підготовки свого захисту (стаття 6 § 3(b)).
 - Право захищати себе особисто та користуватися допомогою захисника (стаття 6 § 3(c))
 - Право допитувати свідків та вимагати їхнього допиту (стаття 6 § 3(d))
 - Право на безоплатну допомогу перекладача (стаття 6 § 3(e))

Теми рефератів

1. Європейський Суд з прав людини: структура і функції.
2. Умови при дотриманні яких можливе звернення до ЄСПЛ.
3. Особливості процедури виконання рішень ЄСПЛ в кримінальних справах.
4. Міжнародно-правові стандарти права особи на правову допомогу.
5. Загальна характеристика стадій та етапів розгляду заяви судом.

Література до теми:

1. Соловійов О. В. Право на доступ до правосуддя у практиці Європейського Суду з прав людини / О. В. Соловійов // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2005. – №6 (44). – С. 68-74.
2. Сорочкін О., Бурий А., Разік В. Відповідність законодавства України статті 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод.- Львів, 2003.- 152с.
3. Шевчук С. В. Концепція позитивних обов'язків держави у практиці Європейського Суду з прав людини // С. В. Шевчук. – Право України. – 2010. – №2. – С. 55-63.
4. Шевчук С. В. Європейський суд з прав людини // Міжнародне судочинство / К.М. Вітман, О.І. Мельничук, В.І. Муравйов та ін. ; ОНЮА, За заг. ред. Ю.С. Шемшученка, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України . – К. : Юрид. думка, 2009 . – С.51-101.

ДОДАТКИ

Додаток А – Орієнтовний перелік питань на екзамен

1. Співвідношення міжнародної та національної систем захисту прав людини.
2. Місце Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у правовій системі України.
3. Приєднання України до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та відповідні правові наслідки.
4. Структура Європейського суду з прав людини.
5. Правовий статус Комітетів, Палати та Великої Палати Європейського суду з прав людини.
6. Юрисдикція Європейського суду з прав людини.
7. Характеристика діяльності Європейського суду з прав людини, його роль та значення.
8. Підстави для звернення до Європейського суду з прав людини.
9. Вимоги до заяв до Європейського суду з прав людини.
10. Підстави виключення заяв зі списку справ.
11. Роль прецедентного права при вирішенні справ Європейським судом з прав людини.
12. Види рішень Європейського суду з прав людини.
13. Порядок виконання рішень Європейського суду з прав людини.
14. Загальна характеристика Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».
15. Етапи розробки та прийняття Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року та її ратифікації країнами Європи.
16. Структура Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та її загальна характеристика.
17. Застосування практики ЄСПЛ при тлумаченні загальних принципів кримінального судочинства.
18. Загальна характеристика ст. 3 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
19. Каткування у контексті ст. 3 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
20. Нелюдське поводження у контексті ст. 3 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
21. Поводження, що принижує людську гідність, у контексті ст. 3 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
22. Ефективне розслідування фактів катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність особи, поводження.
23. Загальна характеристика ст. 5 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

24. Загальна характеристика випадків позбавлення свободи, передбачених у ч. 1 ст. 5 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
25. Підстави арешту, затримання та тримання особи під вартою у контексті ст. 5 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
26. Гарантії прав особи при позбавленні свободи: доступ до суду та процесуальні гарантії.
27. Право особи знати підстави арешту, затримання або тримання особи під вартою (ч. 2 ст. 5 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод).
28. Відшкодування шкоди, завданої особі незаконним триманням її під вартою (ч. 5 ст. 5 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод).
29. Загальна характеристика ст. 6 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
30. Право на справедливий судовий розгляд (ст. 6 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод).
31. Право на доступ до суду (ст. 6 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод).
32. Розуміння кримінального обвинувачення (ст. 6 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод).
33. Розумні строки судового розгляду (ст. 6 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод).
34. Незалежність та безсторонність суду як гарантія права на справедливий судовий розгляд.
35. Право на відкритий судовий розгляд (ст. 6 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод).
36. Презумпція невинуватості у контексті ч. 2 ст. 6 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
37. Принцип рівності сторін як елемент права на справедливий судовий розгляд.
38. Право особи бути проінформованою про обвинувачення (ч. 3 ст. 6 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод).
39. Право на захист та правову допомогу в контексті ч. 3 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
40. Загальна характеристика ст. 7 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
41. Принцип призначення покарання виключно на підставі закону (ст. 7 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод).
42. Загальна характеристика ст. 8 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
43. Право на повагу до приватного і сімейного життя.
44. Поняття приватного життя в контексті ст. 8 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

45. Недоторканність житла та кореспонденції в контексті ст. 8 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
46. Недоторканність кореспонденції в контексті ст. 8 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
47. Загальна характеристика ст. 13 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
48. Право на ефективні засоби правового захисту у контексті ст. 13 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
49. Протокол № 6 та № 13 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
50. Застосування судами України Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини.